

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

استقامت و پایداری پیامبر اکرم (ص) از منظر قرآن کریم

مهدی حشمتی^۱

^۱ مدرس المصطفی(ص) دانشگاهی دکتری جامعه المصطفی(ص)، قم heshmati1361@gmail.com

چکیده

رمز موفقیت هر فردی، در گرو ایمان به هدف و استقامت و کوشش در راه رسیدن به آن است. منظور از استقامت، استقامت ایمانی است که با بصیرت دینی همراه باشد و بر مدار دستورات الهی و زیر خیمه ولایت انبیا و اولیا باشد؛ پرچم دار استقامت، رسول خدا(ص) و یاران ایشان است و طرح این بحث، سبب خواهد شد که پیروان پیامبر(ص)، سیره آن حضرت را الگو قرار دهند. نقش استقامت در زندگی بشر به حدی است که می توان گفت بدون آن هیچ ثمره و نتیجه ای بدست نمی آید. زیرا استقامت سرمایه معنوی جهت پیشرفتهای مادی و تکامل معنوی است. در این مختصر برای بررسی استقامت پیامبر اعظم در قرآن کریم جستجو میکنیم تا رهنمودهای خداوند علیم و حکیم را در این باب بجویم. استقامت در دعوت به اسلام، در رهبری مومنان، در عدم طغیان و تجاوز و..، ویژه پیامبر(ص)، که در بر گیرنده ده آیه می باشد، در این نوشتار بررسی می شود.

واژه های کلیدی

استقامت، صبر، پیامبر اکرم(ص)، مخالفان

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر با محوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

۱. متن مقاله

مفهوم شناسی استقامت

«استقامت» در لغت، به معنای پایداری و ایستادن و مصدر باب استفعال است. این کلمه به صورت مصدری (استقامت)، در قرآن نیامده است؛ اما به صورت‌های اسم فاعلی و فعلی آن مانند: «استقاموا»، «استقم»، «استقیموا»، «استقیما» و «یستقیم» در قرآن تکرار شده است. در اصطلاح، استقامتی بر مدار دستورات الهی است که در آن هیچ اعوجاجی نباشد. استقامت در دین، به این است که در عقاید، اخلاق و کردار، انحرافی از جاده شریعت صورت نگیرد؛^۱ و به همین معنا است آنچه در قرآن کریم آمده است: «أَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ؛^۲ و [بدانید] این است راه راست من. پس، از آن پیروی کنید». به عبارت دیگر، معنای واژه استقامت، صبر در برابر سختی‌ها، ستم ناپذیری و تسلیم نشدن در برابر جور و اجحاف، مقاومت و استواری در میدان مبارزه با نفس و تحمل مشکلات و مصائب، بر اساس شریعت است. جایگاه و اهمیت استقامت

در قرآن کریم یکی از مهمترین علت‌های توفیق پیامبر اکرم و جاودانگی آیین اسلام استقامت و پایداری معرفی شده است. ترغیب معنادار مؤمنان به استقامت در برابر دشمنان از ناحیه قرآن و روایات دینی، بیانگر اهمیت آن است؛^۳ به گونه‌ای که بدون آن نمی‌توان در کارزار درونی و بیرونی به پیروزی رسید. خدای متعال بارها از رسولان خود، از جمله از آخرین فرستاده خویش خواسته است که استقامت کنند.^۴ مهم‌ترین علت پیروزی یاران رسول خدا^۵ در میدان‌های کارزار، مانند جنگ بدر، احد، خیبر و خندق، صبر و استقامت آنان بوده است.

خداوند در آیات فراوانی به استقامت فرمان داده و آثار بسیاری برای آن ذکر کرده است. فرمان الهی به استقامت رسول خدا^۶ و یاران ایشان، نشان از اهمیت آن دارد. دو نمونه این آیات عبارت است از:

۱. «فَاسْتَقِمْ كَمَا أَمَرْتُ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ...؛ پس، همان گونه که فرمان یافته‌ای، استقامت کن و همچنین کسانی که با تو به سوی خدا آمده اند، [باید استقامت کنند].»^۷

۲. «فَلِدَلِكِ فَادَعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أَمَرْتُ؛^۸ آنان را به سوی این آیین واحد الهی دعوت کن و آنچه‌آنکه مأمور شده‌ای، استقامت نما.»
استقامت رسول خدا^۹

الف) در دعوت به اسلام

رسول خدا(ص) از روزی که به رسالت مبعوث شد، در جهت ابلاغ دین خداوند متعال با سختی‌های فراوانی مواجه شد؛ اما استقامت آن حضرت تا حدی بود که خدای بلندمرتبه فرمود: «فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسِكَ عَلَىٰ آثَارِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْخَدِيثِ أَسَفًا؛^{۱۰} شاید، اگر به این سخن ایمان نیاورند، تو جان خود را از اندوه، در پیگیری [کارشان تباه کنی.].» و در آیه دیگر فرمود: «مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى؛^{۱۱} قرآن را بر تو نازل نکردیم تا به رنج افتی.»

- طیب، سید عبد الحسین، أطيّب البيان في تفسير القرآن، تهران: انتشارات اسلام، ۱۳۷۸ش، ج ۱، ص ۱۱۸.

- سوره انعام، آیه ۲۰۵۳.

- سوره بقره، آیه ۲۱۴؛ سوره آل عمران، آیه ۱۳۹ و ۱۴۴؛ سوره انفال، آیه ۱۵ و ۳۰۵.

- از جمله این آیات میتوان به سوره‌های: سوره فصلت، آیه ۳۰؛ سوره احقاف، آیه ۱۳؛ بقره، آیه ۲۵۱؛ سوره آل عمران، آیه ۱۴۶ و ۱۴۸؛ سوره انفال، ۴ آیه ۴۵؛ سوره صف، آیه ۴؛ سوره ممتحنه، آیه ۴؛ سوره یونس، آیه ۷۱؛ سوره یوسف، آیه ۲۳، ۲۵ و ۳۲؛ سوره ابراهیم، آیه ۲۷ و سوره نحل، آیه ۱۰۲ اشاره کرد.

- در این آیه، به دلیل منزلت و مقام رسول خدا(ص)، آن حضرت را جداگانه نام برد؛ ولی مقصود از توبه در این آیه، اصل ایمان آوردن است که امر ۵ به استقامت در راه ایمان شده است.

- سوره شوری، آیه ۶۱۵.

- سوره کهف، آیه ۶۷.

- سوره طه، آیه ۸۲.

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

یا در برابر تطمیع و تهدید قریش حضرت (ص) فرمود: «لَوْ وُضِعَتِ الشَّمْسُ فِي يَمِينِي وَالْقَمَرُ فِي شِمَالِي مَا تَرَكْتُ هَذَا الْقَوْلَ حَتَّى أَنْفِذَهُ أَوْ أَقْتَلَ دُونَهُ»^۱ اگر خورشید را در دست راستم و ماه را در دست چپم قرار دهند، هرگز از دعوت خود دست برنمی‌دارم؛ تا اینکه آن را انتشار دهم یا در راه آن کشته شوم. «از ابن عباس نقل شده است: «ما نَزَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ (ص) آيَةً كَانَتْ أَشَدَّ عَلَيْهِ وَلَا أَشَقَّ مِنْ آيَةٍ فَاسْتَقَمْتُ كَمَا أَمَرْتُ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ»^۲ هیچ آیه‌ای بر پیغمبر (ص) شدیدتر و دشوارتر از آیه «استقامت کن آنچنانکه دستور یافته‌ای و همچنین کسانی که با تو هستند»، نبود. «از آن حضرت پرسیدند که چرا به یک‌باره موه‌های شما این مقدار سفید شد و نشانه‌های پیری در شما نمایان گشت؟ حضرت فرمود: «شَيَّبَتْنِي سُورَةُ هُودٍ لِمَكَانِ قَوْلِهِ فَاسْتَقَمْتُ كَمَا أَمَرْتُ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ»^۳ سوره هود مرا پیر کرد به جهت این جمله که می‌فرماید: چنانکه امر شده‌ای، خودت و کسانی که با تو بازگشت کرده‌اند، استقامت نما.»

ب) رهبری مومنان

شعب ابوطالب، جلوه‌گاه استقامت حیرت‌انگیز رسول خدا (ص) و بنی‌هاشم است. رهبری مومنان در شرایط سخت و دشوار یکی از ویژه‌ترین برنامه‌های رسول اکرم در زمان است. در مدینه نیز رسول خدا (ص) بعد از تشکیل حکومت، از ناحیه گروه‌های مختلفی در فشار قرار گرفت و با پیمان شکنی آنان مواجه شد. منافقان و بیماردلان^{۱۱} مدینه از طرفی، و قبایل مختلف یهود نیز از طرف دیگر، با قریش هم‌پیمان شدند و آن حضرت را به لحاظ سیاسی در تنگنا قرار دادند؛ اما استقامت آن حضرت به همراه یاران، باعث شد که از همه این بحرانها و فشارها عبور نمایند و در نتیجه، پیروز این میدان شوند.

ج) استقامت در بعد از به قدرت رسیدن

معمولاً انسان‌ها بعد از به قدرت رسیدن و منتفع شدن از ابزار قدرت به فکر انتقام و وسعت عقیده و باور شخصی و سرکوب مخالفان می‌افتند ولی پیامبر اینگونه نبود بعد از فتح مکه به خیلی از کفار و مشرکین امان دادند. بنابراین که در راه تبلیغ و ارشاد و انجام وظایف الهی باید توجه داشت اینکه استقامت به خاطر خدا باشد نه برای کسب عناوین قهرمانی یا مقام و ثروت و قدرت و موقعیت بلکه استقامتی خالی از افراط و تفریط، استقامتی که در آن طغیان نباشد: فاستقم كما امرت و من تاب معك و لاتطغوا... (هود، ۱۱۲/۱) برخی از تفاسیر^{۱۲} سخن رسول خدا (ص) را که فرمود: آیه هود مرا پیر کرد، به جهت چهار دلیل و دستور مهمی دانسته‌اند که هر کدام بار سنگینی بر دوش انسان می‌گذارد و آن عبارت است از: استقامت، اخلاص، رهبری مؤمنان و عدم طغیان و تجاوز. بدون به کار بستن این اصول، پیروزی بر دشمنانی که از هر سو از داخل و خارج ما را احاطه کرده‌اند و از تمام وسایل فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و نظامی بر ضد ما بهره‌گیری می‌کنند، امکان‌پذیر نمی‌باشد این استقامت باید از نظر کمیت و کیفیت و سایر خصوصیات منطبق بر دستورات الهی باشد و از آنجایی که هوی و هوس‌های مردم از بزرگترین موانع این راه است از آنها پیروی مکن زیرا سرانجام پیروی از تمایلات و منافع شخصی گروه‌های مختلف نفاق و پراکندگی است، لذا همه را گرد آئین واحد پروردگار جمع کن و در مأموریت پایداری نما چنانکه به گفته رابع «و استقم» به معنای ملازمت طریق مستقیم است که این طریق مستقیم همان دین است که بر پیامبر (ص) تشریح شده است بخشی از آثار و پیامدهای این نوع استقامت، در فرهنگ قرآنی عبارت است از:

۱. آنان اهل بهشت‌اند و به سوی آن جایگاه پرشکوه و پر نعمت و زیبا هدایت خواهند شد؛ «أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ».
۲. و در آن بهشت، همیشه ماندگار خواهند بود و از نعمت‌های بسیار خدا بهره‌مند خواهند گردید؛ «خَالِدِينَ فِيهَا».
۳. و این نعمت پرشکوه به پاداش عبادت و نیایش و در برابر کارهایی است که شایسته‌کرداران در زندگی خویش انجام می‌دادند؛ «جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ».

۱- بلاذری، انساب الأشراف، پیشین، ج ۱، ص ۹۲۳۰

۲- مکارم شیرازی، ناصر، الامثل فی تفسیر کتاب الله المنزل، قم: مدرسه امام علی بن ابیطالب (ع)، ۱۴۲۱ق، ج ۶، ص ۴۵۲

۳- ابن عبدالبر، الاستیعاب، پیشین، ج ۱، ص ۱۱۳۸۰

۱۲- مکارم شیرازی، ناصر، الأمثل فی تفسیر کتاب الله المنزل، پیشین، ج ۷، ص ۸۰-۸۲

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

۴. به واسطه این استقامت، ملائکه الهی بر آنها نازل می شوند.^{۱۳} «إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ...»
۵. ولایت خدای تعالی و ائمه اطهار:^{۱۴}
۶. آرامش و ایمنی از ترس و اندوه.^{۱۵} «أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا.»
۷. بهره مندی از روزی فراوان و سایر برکات الهی در دنیا. «وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا.»^{۱۶}
۸. بهره مندی از بهشت جاودان الهی در آخرت.^{۱۷} «وَأُبَشِّرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ.»
- د) استقامت در برابر معاندین اعم از کفار و مشرکین
- آنچه به انسان روحیه می دهد و تحمل مشکلات را آسان می کند در راه خدا بودن آنها است و فشارها مردان خدا را به تسلیم و ادان نمی کند. انجام وظیفه و پایداری بر حق مهم است نه پیروزی ظاهری چنانکه خداوند در آیه ۱۴۶ آل عمران می فرماید: و الله يحب الصابرين، و نغموده يحب الفاتحين.
- نتیجه صبر و استقامت و توکل در راه خدا و مهاجرت به سوی خدا خیر و نیکی و پاداش دنیوی و اخروی را به همراه دارد چنانکه صبر و هجرت و توکل پیامبر موجبات شکل گیری نهال اسلام در مدینه را به همراه داشت، در حالی که مخالفان حق، سلامی جز بدگویی و افترا و سخریه و استهزاء و انواع فشارها و ستمها را ندارند. پس سلاح مؤمنان باید پاکی و تقوا و سخن حق و نرمش و محبت باشد، و صبر زمینه ساز عفو و احسان نسبت به طرف مخالف می شود. احسانی که باعث تنبه و بیداری است:
- و لا تستوی الحسنه و لا السيئه ادفع بالتی هی احسن فاذا الذی بینک و بینه عداوة کانه ولی حمیم، و ما یلقاها الا الذین صبروا و ما یلقاها الا ذو حظ عظیم.^{۱۸}
- هرگز نیکی و بدی یکسان نیست، بدی را با نیکی دفع کن تا دشمنان سرسخت همچون دوستان گرم و صمیمی شوند. اما به این مرحله جز کسانی که دارای صبر و استقامتند نمی رسند و جز کسانی که بهره عظیمی از ایمان و تقوا دارند به آن نائل نمی گردند.
- در آیه فوق نیز صبر به معنای تحمل در برابر گفتار مخالفین است و عکس العملی که با گفتار نیکو باید به احسان تبدیل شود و طرف مقابل هم با مشاهده این بزرگواری تحت تاثیر قرار گرفته ابراز صمیمیت می کند و این راهی برای هدایت آنها است که در سایه صبر حاصل می شود.
- رفتار نیکو با ناهلان و تحمل مخالفان، مخصوص کسانی است که خودسازی کرده باشند. ماضی بودن «صبروا» نشانه آن است که این افراد از قبل خودسازی کرده اند زیرا رسیدن به قله صبر کار آسانی نیست.
- و ما یلقاها الا الذین صبروا: انسان باید مدتها خودسازی کند تا بتواند بر خشم و غضب خود چیره شود و آن قدر سعه صدر و وسعت روحی پیدا کند که از آزار دشمن متأثر نشود و حس انتقامجویی را در خود سرکوب کرده و به مقام دفع سیئه به حسنه برسد. انتقام و مقابله به مثل در برخوردهای اخلاقی نشانه کم صبری است. اینجاست که ریشه همه ملکات و فضایل اخلاقی و پیشرفت های مادی و معنوی صبر است.
- زیربنای انجام وظیفه بعد از تقوی، مقاومت و صبر است چنانکه در آیه ۳۵ سوره حج خداوند می فرماید: و جلت قلوبهم و الصابرين. اگر صبر با تقوی توأمان گردد، دشمن اگر هر لحظه هم بر مؤمنان بتازد خدا آنها را یاری خواهد کرد چنانکه پیامبر و مؤمنین در نتیجه صبر خود در جنگ بدر از امداد غیبی و عنایت خاص الهی بهره مند شدند:
- بلی ان تصبروا و تتقوا و یأتوکم من فورهم هذا یمددکم ربکم بخمسۃ الاف من الملائکه مسومین.^{۱۹} مراد از یاری پنج هزار فرشته، امکانات و نیروهای الهی است که در اثر استقامت و پایداری در تأیید مؤمنین قرار خواهد گرفت. چنانکه در آیه ۶۵ سوره انفال می فرماید:

- سوره فصلت، آیه ۳۰: «۱۳»

- کوفی، تفسیر فرات، پیشین، ص ۱۴۰۹.

- سوره فصلت، آیه ۳۰: «۱۵»

- سوره جن، آیه ۱۶: «وَأَنْ لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَدَقًا.»^{۱۶}

- سوره فصلت، آیه ۳۰: «۱۷»

- فصلت، ۳۴/۴۱ و ۱۸۳۵

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر با محوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

ای پیامبر مؤمنان را بر پیکار با کفار تشویق کن، اگر بیست نفر از شما پایدار باشند بر دویست نفر پیروز می‌شوند و اگر از شما صد نفر (مقاوم) باشند بر هزار نفر از کافران غلبه می‌یابند.

این آیه موازنه قوا را در عدد نفی می‌کند و به روحیه صبر و ایمان تکیه می‌کند زیرا جنگ‌های صدر اسلام، هرگز موازنه آمار بین مؤمنان و کفار نبوده است.

یا ایها النبی حرّض المؤمنین علی القتال ان یکن منکم عشرون صابرون یغلبوا مائتین و ان یکن منکم مائۀ یغلبوا ألفا من الذین کفروا بانهم قوم لایفقهون.^{۲۰}

در آیات فراوانی از قرآن کریم از صبر به عنوان بهترین وسیله دفاع و سپر مقاومت در برابر مصائب و شدائد جنگ و مداومت و استمرار آن تأکید شده، زیرا وسیله‌ای است که موجب پشتیبانی و همراهی الهی است و این امر چهار بار در قرآن تکرار شده است: ان الله مع الصابرين. خداوند می‌فرماید: «وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَ جُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا فَرِّغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَ ثَبَّتْ اَقْدَامَنَا وَ انصُرْنَا عَلَی الْکَافِرِینَ»^{۲۱} عبارت «رَبَّنَا فَرِّغْ عَلَيْنَا صَبْرًا» تعبیری است که صحنه شکیبایی را به عنوان فیضی از سوی خدا به تصویر می‌کشد که خداوند، آن را بر بالای سرشان می‌ریزد و ایشان را در بر می‌گیرد و همو آرامش و سکون و تاب و تحمل هول و هراس و مشقّت و سختی را بر پیکرشان، ریزان و باران می‌سازد. «ثَبَّتْ اَقْدَامَنَا»، یعنی چه گام‌ها در ید قدرت خدای سبحان است: آنها را به گونه‌ای ثابت می‌دارد که از جای تکان نمی‌خورند و نمی‌لرزند.^{۲۲}

بررسی آیات صبر، ویژه پیامبر اکرم (ع)

آیه اول: صبر در عدم درخواست عذاب

فاصبر کما صبر أو م من الرلو العز سل ولا تستعجل لهم كأنهم یون ما یوم یرو عدون لم یلبثوا إلا ساعه من نهار بلاغ فهل یهلك إلا القوم الفاسقون.^{۲۳} پس صبر کن آن گونه که پیامبر العزوم صبر کردند و برای (عذاب) آنان شتاب مکن، هنگامی که وعده‌هایی را که به آنها داده می‌شود ببینند (احساس می‌کنند که) گویی فقط ساعتی از یک روز (در دنیا) توقف داشتند، این ابلاغی است برای همگان آیا جز قوم فاسق هلاک می‌شوند؟! امر خداوند به رسول خاتم تشبیه شده به پیامبران سابق که گرفتار معاندین بودند. لذا به ایشان خطاب می‌آید: صبر کن (ص) همچون پیامبران اولو العزم تا به مقصود خود نائل آیی. تنها تو نیستی که با مخالفت و عداوت این قوم مواجه شده‌ای، همه پیامبران اولو العزوم با این مشکلات روبرو بودند و استقامت کردند. نوح پیامبر بزرگ خدا ۹۵۰ سال دعوت (ع) کرد اما جز گروه اندکی به او ایمان نیاوردند. پیوسته آزارش می‌دادند و به سخریه‌اش می‌گرفتند. موسی (ع) را تهدید به مرگ کردند، ابراهیم را به میان آتش افکندند و ..

بنابر این زندگی پیامبران خدا خصوصاً پیامبر اکرم (ص) بیانگر مقاومت بی حد و حصر آنها در برابر حوادث سخت و طوفان‌های شدید و مشکلات طاقت فرسا است و با توجه به این که مسیر حق، همیشه دارای این گونه مشکلات است، رهروان راه حق باید از این موارد الهام گیرند.

آیه دوم: صبر در برابر تکذیب مخالفین

و لقد کذبت رسل من قبلک فصبروا علی ما کذبوا و أودوا حتی أتاهم نصر لا مبدنا ولکلمات الله ولقد جاءک من نباء المرسلین^{۲۴}. پیامبران پیش از تو نیز تکذیب شدند و در برابر تکذیب‌ها صبر و استقامت کردند. (و در این راه) آزار دیدند تا هنگامی که یاری ما به آنها رسید (تو نیز چنین باش و این از سنت‌های الهی است) و هیچ چیز نمی‌تواند سنن خدا را تغییر دهد و اخبار پیامبران به تو رسیده است.

آیه سوم: صبر در عقوبت ستمگران با رعایت عدالت

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

وإن عاقبتهم فعاقبوا بمثل ما عوقبتم به ولئن صبرتم لهو خیر للصابرین.^{۲۵} و اگر کسی به شما عقوبت و ستمی رسانید شما باید بقدر آن، در مقابل انتقام کشید(نه بیشتر) و رسم عدالت را از دست ندهید و اگر صبوری کنید و از او درگذرید البته اجر صابران بهتر (از انتقام) خواهد بود.

آیه چهارم: صبر بر گفتار مخالفین

اصبر علی ما یقولون و"أذکر عبدنا داود ذا الأید أنه أواب"^{۲۶} (ای رسول ما، اکنون) تو بر سخنان (طعن و سخریه) آنها صبر کن (که روزی به کیفر خود می رسند) و از بنده ما داود یاد کن که (در اجرای امرها) بسیار نیرومند بود(از احدی اندیشه نداشت) و دایم به درگاه ما توبه و انابه می کرد.

آیه پنجم: صبر در اقامه نماز

و أمر أهلك بالصلاة واصطبر علیها لا نستلک رزقا نحن نرزقک و العاقبه للتقوی^{۲۷} و خانو د راده خوا ا به نماز دستور ده و برانجام آن شکیبا باش ما از تو روزی نمی خواهیم بلکه ما به تو روزی می دهیم و عاقبت نیک بر ا است. ای تقواست.

آیه ششم: صبر یعنی صبر زیبا

فاصبر صبرا جمیلا^{۲۸}

پس صبر کن از استهزاء کفار و منافقین، صبری نیکو بدون شائبه شکایت و جزع.

آیه هفتم: صبر در تبلیغ و اجراء

فاصبر لحکم ربک و لا تطع منهم آثماً او کفورا^{۲۹}

پس در (تبلیغ و اجراء) حکم پروردگارت شکیبا باش و از هیچ گنهگار و کافری از آنان اطاعت مکن.

آیه هشتم: صبر تا تحقق وعده الهی

فاصبر إن وعد الله حق و لا یستخفک الذین لا یوقنون^{۳۰}

پس تو صبر کن که وعده خدا درست است و آن کسان که یقین ندارند، تو را به سستی وا ندارند.

آیه نهم: پیروزی متقین در سایه استقامت

تلك من أنباء الغیب نوحیها إلیک ما کنت تعلمها أنت و لا قومک من قبل هذا فاصبر إن العاقبه للمتقین^{۳۱}

اینها همه خبرهای غیبی است که ما آن را به تو وحی می کنیم، به شهادت اینکه در سابق از آنها خبری نداشتی نه تو و نه قومت، پس صبر پیشه گیر که عاقبت از آن مردم باتقوا است.

آیه دهم: استقامت، مأموریت پیامبر

فاستقم كما أمرت و من تاب معک و لا تطغوا إنه بما تعملون بصیر د،^{۳۲}

پس ای رسول ما، تو چنانکه مأموری استقامت و پایداری کن و کسی که با همراهی تو، به خدا رجوع کرد (نیز پایدار باشد) و هیچ از حدود الهی تجاوز نکنید که خدا بهره شما می کنید بصیر و داناست.

از مجموع آیات قرآن، درباره صبر و استقامت پیامبر چنین می توان چنین فهمید که ایشان با توجه به شرایط بسیار دشوار توانستند رسالت جهانی خود را به عنوان رسول خاتم به زیباترین وجه ممکن به اجرا بگذارند. و از طرفی نتیجه این صبر و استقامت بی نظیر، پیروزی حتمی مکتب نجات بخش اسلام در آن عصر تا کنون و تا همیشه تاریخ رقم خورده است. لذا می توان چنین نتیجه

^{۲۵} - نحل، آیه ۱۲۶

^{۲۶} - ص، آیه ۱۷

^{۲۷} - طه، آیه ۲۰

^{۲۸} - معارج، آیه ۵

^{۲۹} - انسان، آیه ۲۴

^{۳۰} - روم، آیه ۶۰

^{۳۱} - هود، آیه ۴۹

^{۳۲} - هود، آیه ۱۱۲

اولین همایش ملی علوم انسانی در حکمت معاصر بامحوریت علامه طباطبایی

hcwconf.ir

گرفت که استقامت یک اصل استراتژیک و سیاست پایداری است که بنیانگذاری آن به امر خداوند به دست مبارک پیامبر اجرا گردیده است.

نتیجه گیری؛

صبر و استقامت و تحمل دشواری ها در راه خداوند یکی از صفات برجسته پیامبران اولوالعزم بوده است و پیامبرگرامی اسلام (صلی الله علیه و آله) هم مأموریت داشته است تا آن را پیشه خود کند. در قرآن کریم آمده است: «فاصبر کما صبر اولوالعزم من الرسل»^{۳۳} (پس همان گونه که پیامبران اولوالعزم صبر کردند صبر کن). پیامبر اعظم (صلی الله علیه و آله) مأموریت داشته که بشریت را از ظلمات شهوت و جهالت و استبداد و پرستش بتها و تعصبات نژادی و طبقاتی رهایی بخشد و مقیاسهای دروغینی را که قرنهای وسیله سنجش عادات و اخلاق شناخته شده و زشتی ها را در نظر مردم زیبا می نمود، بر هم زند و مقیاس راستین نیکی را جایگزین آن کند که این جز در سایه صبر و استقامت امکان پذیر نیست. از آنجایی که رسول خدا (صلی الله علیه و آله) هم در برابر بداندیشی و نابکاری دشمنان داخلی و خارجی پایداری کردند و هم در مقابل کج فهمی نزدیکان، دوران ۲۳ سال رسالت آن حضرت یکسره درس استقامت و پایداری است. تکذیب، تهدید، تمسخر و اذیت و آزار، محاصره اقتصادی، تحمیل جنگهای فراوان بر دولت نوپای اسلامی، اخلاق در امور، ایجاد اختلاف بین مسلمین و کارشکنی منافقان و... مشکلاتی بود که بر سینه آن حضرت سنگینی می کرد، اما او با سلاح ایمان و توکل به خدا استقامت کردند و هرگز اجازه ندادند این مشکلات، استقامت و بردباری ایشان را از بین ببرد.

منابع

* قرآن کریم

* طیب، سید عبد الحسین، أطیب البیان فی تفسیر القرآن، تهران: انتشارات اسلام، ۱۳۷۸ ش،

* بلاذری، احمد بن یحیی (المتوفی: ۲۷۹هـ)، انساب الأشراف، جمل من أنساب، تحقیق: سهیل زکار و ریاض الزرکلی الناشر: دار الفکر - بیروت الطبعة: الأولى، ۱۴۱۷ هـ - ۱۹۹۶ م

* مکارم شیرازی، ناصر، الامثل فی تفسیر کتاب الله المنزل، قم: مدرسه امام علی بن ابیطالب (ع)، ۱۴۲۱ ق

ملاحظات: تهیه و تنظیم جمعی از فضلا، موضوع: الآثار القرآنیة، زبان: عربی تعداد جلد: ۲۰ سال چاپ: ۱۳۷۹ هـ. ش نوبت چاپ: اول

* ابن عبدالبر، یوسف بن عبدالله، الاستیعاب، ناشر، دار الجیل مکان نشر، لبنان - بیروت سال نشر، ۱۹۹۲ م، ۱۴۱۲ ق، چاپ

اول، موضوع، تعداد جلد ۴

* کوفی، فرات بن ابراهیم کوفی (متوفای ۳۵۲ ق) تفسیر فرات، وزارت ارشاد، محقق / مصحح: کاظم، محمد مکان چاپ: تهران، سال چاپ:

۱۴۱۰ ق

*

اولین همایش ملی
علوم انسانی در حکمت معاصر
بامحوریت علامه طباطبائی

hcwconf.ir

